

Ešte raz k otázke začiatku plynutia objektívnej premlčacej doby práva na náhradu škody

A comment to the commencement of the objective limitation period for the damages claims

JUDr. Jakub MANDELÍK, PhD.

advokát v advokátskej kancelárii JUDr. Jakub Mandelík, s.r.o.

MANDELÍK, J.: Ešte raz k otázke začiatku plynutia objektívnej premlčacej doby práva na náhradu škody; Justičná revue, ...

Autor reaguje na príspevok, ktorý bol publikovaný v Justičnej revue č. 10/2018 v súvislosti s otázkou začiatku plynutia objektívnej premlčacej doby práva na náhradu škody. Cieľom predkladanej opozitnej argumentácie k názoru, že jej začiatok sa má spájať už so škodnou udalosťou, a nie až so vznikom samotnej škody, má byť podnietenie čitateľov ku kritickému hodnoteniu odlišných právnych stanovísk. Rovnako autor vyjadruje svoj postoj k právnej úprave objektívnej premlčacej doby v navrhovanej novele Občianskeho zákonníka z dielne Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky.

The author responds to the study published in the Justičná revue No. 10/2018 that discusses the commencement of the absolute limitation period for damages claims. The aim of this response to the opinion that the commencement shall be linked to the damaging event itself rather than the moment the damage emerged is to prompt the readers to critically assess rather divergent legal perspectives. At the same time, the author provides his insights into the legal treatment of the objective limitation period as proposed in the novelization of the Civil code currently underway by the Ministry of Justice of the Slovak Republic.

Úvod

Rád by som reagoval na článok Milana Hlušáka uverejnený v Justičnej revue č. 10/2018, v ktorom autor z viacerých hľadísk riešil otázku začiatku plynutia objektívnej premlčacej doby pri náhrade škody.¹ V článku sú akcentované dôvody, pre ktoré by sa slovenská súdna prax nemala pri výklade § 106 ods. 2 zákona č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov (ďalej tiež len „OZ“)² vydať rovnakou cestou ako česká, ktorá ako podmienku pre začiatok plynutia objektívnej premlčacej doby (ďalej tiež len „OPD“) vyžaduje nielen vznik škodovej udalosti, ale aj vznik samotnej škody.³

Autor vo svojom článku systematicky a do hĺbky analyzuje dôvody, pre ktoré je možné legitimizovať právny stav, keď sa právo na náhradu škody premlčí skôr ako škoda vôbec vznikne. Z nich v stručnosti uvádzam:

- historický vývoj právnej úpravy premlčania (už stredný Občiansky zákonník, t.j. zákon č. 141/1950 Zb. a naň nadväzujúca judikatúra v podobe stanoviska NS ČSR zo dňa 7.11.1955, č. k. Ec 1016/54 pripúšťali túto možnosť);

- gramatický výklad platnej právnej úpravy, keď z § 106 ods. 2 OZ nevyplýva viazanie začiatku plynutia OPD na vznik škody: „Najneskoršie sa právo na náhradu škody premlčí za tri roky, a ak ide o škodu

¹ HLUŠÁK, M.: Objektívna premlčacia doba práva na náhradu škody. Justičná revue, 70, 2018, č. 10, s. 1063 - 1075

² Podľa § 106 ods. 2 OZ „Najneskoršie sa právo na náhradu škody premlčí za tri roky, a ak ide o škodu spôsobenú úmyselne, za desať rokov odo dňa, keď došlo k udalosti, z ktorej škoda vznikla; to neplatí, ak ide o škodu na zdraví.“

³ Pozri napr. civilné rozhodnutie Najvyššieho súdu Českej republiky R 46/2004, 38/2008, 103/2014, 93/2017, 99/2018

spôsobenú úmyselne, za desať rokov odo dňa, **keď došlo k udalosti**, z ktorej škoda vznikla; to neplatí, ak ide o škodu na zdraví.“;

- systematické súvislosti: zákonodarca viaže začiatok plynutia OPD výlučne na škodovú udalosť aj v iných ustanoveniach či právnych predpisoch, ako napr. § 106 ods. 3 OZ⁴, § 19 ods. 2 zákona č. 514/2003 Z.z. o zodpovednosti za škodu spôsobenú pri výkone verejnej moci (ďalej tiež len „zákon č. 514/2003 z.z.“)⁵, kde je rozhodujúcim momentom doručenie nezákonného rozhodnutia, či § 398 zákona č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov (ďalej tiež len „ObZ“)⁶, podľa ktorého premlčanie práva na náhradu škody nastane najneskôr uplynutím 10 rokov odo dňa, keď došlo k porušeniu povinnosti. Zákonodarca súčasne systematicky vylúčil plynutie OPD pri škode na zdraví (§ 106 ods. 2 OZ *in fine*), keď poskytol veriteľovi neobmedzený časový priestor pre uplatnenie nároku (veriteľ je limitovaný výlučne dvojiročnou subjektívnou premlčacou dobou);

- účel inštitútu premlčania (ochrana dlžníka pred právnou neistotou, odstránenie pochybností v spoločenských vzťahoch, predchádzanie nehospodárnym súdnym sporom);

- procesný aspekt námietky premlčania (uľahčenie obrany dlžníka a vyhnutie sa procesu dokazovania nedôvodnosti nároku, či nutnosti preukazovania oprávnenosti vznesenej námietky premlčania v prípade, keby veriteľ viazal nárok na sporný moment vzniku škody);

- komparácia s rakúskou a nemeckou právnou úpravou (§ 1489 ABGB, § 199 BGB), tiež právnou úpravou Švajčiarska, Poľska, Holandska a Anglicka, ako aj medzinárodnými právnymi harmonizáciami (PECL, čl. 14:203, DCFR, čl. III.-7:203, UNIDROIT PICC, čl. 10.2.2).

Autor sa vo svojom článku stotožňuje s názorom prof. Štefana Lubyho, že premlčanie je inštitút chrániaci predovšetkým záujmy dlžníka.⁷ Zákonodarca ním vyriešil kolíziu vzájomných záujmov dlžníka a veriteľa v prospech dlžníka. Vykonal tak napriek tomu, že námietka premlčania je zásahom do subjektívneho práva veriteľa a poskytuje ochranu osobe, ktorá porušila svoje povinnosti.

V závere svojho článku autor konštatuje, že napriek tomu, že sa Ústavný súd Slovenskej republiky (ďalej tiež len „ÚS SR“) vo svojom náleze zo dňa 11.11.2010, sp. zn. I. ÚS 331/09, uverejnenom v Zbierke nálezov a uznesení ÚS SR pod č. 65/2010 priklonil k záveru, ktorý prijal Najvyšší súd Českej republiky (ďalej tiež len „NS ČR“), nie je v našich podmienkach možné hovoriť o ustálenej judikatúre, pričom nabáda k tomu, aby sme sa nevydávali „českou cestou“. Pokiaľ sa má riešiť otázka proporcionality dĺžky trvania OPD z hľadiska kontrastných záujmov veriteľa a dlžníka, navrhuje ju riešiť novelizáciou právneho predpisu v zmysle predĺženia OPD, a nie cestou viazania začiatku jej plynutia (aj) na vznik škody (v naznačenom smere odmieta tiež judikatúrne ohýbanie právneho výkladu § 106 ods. 2 OZ).

Opozitné glosy

⁴ Podľa § 106 ods. 3 OZ „Právo na náhradu škody spôsobenú niektorým trestným činom korupcie podľa osobitného zákona sa premlčí za tri roky odo dňa nadobudnutia právoplatnosti odsudzujúceho rozhodnutia súdu o spáchaní niektorého trestného činu korupcie, najneskôr za desať rokov odo dňa spáchania tohto trestného činu.“

⁵ Podľa § 19 ods. 2 zákona č. 514/2003 Z.z. „Najneskôr sa právo na náhradu škody premlčí za desať rokov odo dňa, keď bolo poškodenému doručené (oznámené) rozhodnutie, ktorým mu bola spôsobená škoda; to neplatí, ak ide o škodu na zdraví alebo škodu spôsobenú rozhodnutím podľa § 7 a 8.“

⁶ Podľa § 398 ObZ „Pri práve na náhradu škody plynie premlčacia doba odo dňa, keď sa poškodený dozvedel alebo mohol dozvedieť o škode a o tom, kto je povinný na jej náhradu; končí sa však najneskôr uplynutím 10 rokov odo dňa, keď došlo k porušeniu povinnosti.“

⁷ Pozri LUBY, Š.: Občianskoprávny nárok; in: Právnické štúdie, roč. VI, 1958, č. 2, s. 268

Pri súčasnom právnom *status quo* považujem výklad ÚS SR za plne legitímny z nasledujúcich dôvodov (pričom niektoré z nich korektne spomína vo svojom článku aj jeho autor):

- gramatický výklad platnej právnej úpravy považuje súčasná právna teória i súdna prax iba za prvotné priblíženie sa k obsahu právnej normy;⁸

- systematické súvislosti: podľa § 100 ods. 1 OZ sa právo premlčí, ak sa nevykonalo v premlčacej dobe. Ako trefne uvádza M. Hlušák „To evokuje, že pred uplynutím premlčacej doby by právo malo *existovať* (arg. z budúceho času v slove „premlčí“). Zároveň je podmienkou premlčania nevykonanie práva, čo opäť implicitne predpokladá *možnosť* výkonu, a teda opäť – *existenciu* práva.“ K. Knap z toho vyvodzuje, že „prvým okamihom, od ktorého možno beh akejkoľvek lehoty premlčania (i lehoty objektívnej) počítat, je okamih vzniku subjektívneho práva.“⁹ Inými slovami možno namietat, že podmienkou pre začiatok plynutia OPD subjektívneho práva na náhradu škody je, aby boli splnené všetky jeho hmotnoprávne podmienky, vrátane *vzniku škody*. Som toho názoru, že generálnu podmienku stanovenú v § 100 ods. 1 OZ je možné interpretovať aj ako *conditio sine qua non* pre interpretáciu systematicky nasledujúcich ustanovení zákona (vrátane § 106 ods. 2 OZ);

- účel inštitútu premlčania: keďže v súčasnosti je rozhodujúcou výkladovou metódou *ratio legis* skúmaného zákonného ustanovenia, k nemu bude smerovať moja hlavná oponentúra:

Pokiaľ je premlčanie legálnym nástrojom pre *obmedzenie* subjektívnych práv veriteľa, domnievam sa, že jeho výklad by mal byť *reštriktívny*. Keďže trojročná OPD je pre niektoré typy zodpovednostných vzťahov, ktoré sa stali s nástupom trhovej ekonomiky po roku 1989 bežnou súčasťou života spoločnosti, až extrémne krátka, výklad § 106 ods. 2 OZ podaný ÚS SR poskytol tejto významnej skupine veriteľov reálnu možnosť domôcť sa svojich nárokov. Uvedené názorne preukážem.

Na rozdiel od príkladov M. Hlušáka, ktoré sú charakteristické buď neistým dátumom vzniku škody (uplatnenie ušlého zisku po 15 rokoch), resp. výrazným časovým odstupom (30 rokov od spisania závetu advokátom), sú moje príklady späté so súdnym vymáhaním základného nároku:

- a) Náhrada škody vzniknutá v príčinnej súvislosti s nesprávnymi odbornými závermi znaleckého posudku vypracovaného na súkromnú objednávku (napr. za účelom preukázania technickej príčiny vzniku škody na vozidle, alebo za účelom zodpovedania inej odbornej otázky z oblasti cestnej dopravy, stavebníctva, či strojníctva),
- b) Náhrada škody vzniknutá v príčinnej súvislosti s nesprávne poskytnutou právnou pomocou zo strany advokáta.

V prípade, ak dlžník odmietne dobrovoľne splniť svoju povinnosť, veriteľ sa pre účely súdneho sporu bez vypracovania znaleckého posudku či právnej pomoci advokáta prakticky nezaobíde. Po prijatí zákona č. 160/2015 Z.z. Civilný sporový poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej tiež len „CSP“) ide dokonca o podmienku úspešného uplatnenia nároku, a to najmä z dôvodu sudcovskej koncentrácie konania v zmysle § 153 CSP, t.j. riadneho a včasného unesenia dôkazného bremena. Pre určité zodpovednostné nároky je potrebné zdôrazniť aj skutočnosť, že podľa § 216 ods. 1 CSP súd zásadne nemôže rozhodnúť *ultra petitum* a poškodenému žalobcovi priznať viac, ako sa v konaní domáha.

⁸ Napr. uznesenie NS SR z 21. decembra 2010, sp. zn. 6 Cdo 37/2010, uznesenie ÚS SR zo 16. októbra 2018, sp. zn. III. ÚS 388/2018

⁹ KNAP, K.: Počátek objektivní lhůty pro promlčení práv z neoprávněného majetkového prospěchu; in: Socialistická zákonost, roč. XVII, 1969, č. 9-10, s. 553

Ak vezmeme v úvahu, že štandardná dĺžka prvostupňového a odvolacieho konania trvá na všeobecnom súde 2 až 4 roky (v prípade znaleckých dokazovaní na súdoch s veľkým nápadom agendy aj oveľa dlhšie), v prípade vydania meritórnych rozhodnutí po 3 rokoch, v ktorých sa preukáže nesprávnosť právnej rady, či znaleckého posudku, by pri výklade preferovanom M. Hlušákom dochádzalo *neproporcionálne a nesystematicky* k faktickému odopretiu možnosti domôcť sa odškodnenia neúspešným navrhovateľom. Uvedené platí o to viac, že iba v minimálnom počte prípadov nesprávnej právnej rady, resp. znaleckého posudku bude na strane škodcu daný (a preukázaný) úmysel, s ktorým je spojená 10 ročná objektívna premlčacia doba.

Odhladnime teraz od otázky správnosti meritórneho súdneho rozhodnutia, dôvodov nesprávnej právnej rady, či nesprávnosti záverov znaleckého posudku. Mojim cieľom je poukázať na systémový problém uplatnenia týchto zodpovednostných nárokov, ak sa začiatok OPD nebude viazať aj na vznik škody (o vzniku škody v príčinnej súvislosti s vydaním meritórneho rozhodnutia môžeme s určitou hovoríť minimálne v rozsahu povinnosti neúspešného navrhovateľa zaplatiť súdne trovy trojročného a viac trvajúceho konania).

Úspešná obrana veriteľa, že dlžník vzniesol námietku premlčania v rozpore s dobrými mravmi, ako kompenzačný inštitút, ktorý ponúka aj M. Hlušák, je v načrtnutých prípadoch neistá a aj značne sporná. K tomu poukazujem na uznesenie ÚS SR zo dňa 21.11.2017, sp. zn. III. ÚS 44/2017, ktoré uvádza, že posúdiť námietku premlčania ako rozpornú s dobrými mravmi je možné iba „...*výnimočne*. V rozpore s dobrými mravmi môže byť však len taký výkon práva účastníkom v občianskom súdnom konaní, ktorý je výrazom zneužitia tohto práva na úkor druhého účastníka konania.“ (m. m. ÚS SR: II. ÚS 176/2011, IV. ÚS 542/2013).¹⁰ Takisto podľa recentného rozhodnutia veľkého senátu občianskoprávneho a obchodného kolégia NS ČR nemôže predstavovať posúdenie námietky premlčania ako námietky vznesenej v rozpore s dobrými mravmi systémové riešenie celých oblastí zodpovednostných vzťahov (Rc 99/2018, bod 55).¹¹

Zhrnúc všetku konkurujúcu argumentáciu som toho názoru, že ak by sme prijali výklad účinného § 106 ods. 2 OZ ako ho ponúka M. Hlušák bez zohľadnenia teleologického výkladu, t.j. bez posúdenia zmyslu a účelu právnej normy **v súčasnom stave platného právneho kódexu**, pri spomínaných typoch nárokov by dochádzalo, a to napriek zákonodarcom kreovanej „pro veriteľskej“ objektívnej zodpovednosti za škodu znalcov a advokátov, k premlčaniu množstva legitímnych nárokov v dôsledku márneho uplynutia 3 ročnej OPD počítanej od vzniku škodovej udalosti.

Pripravovaná novela Občianskeho zákonníka – plusy a mínusy

Materiál predložený Ministerstvom spravodlivosti SR na pripomienkovanie v rámci novelizácie (rekodifikácie) platného Občianskeho zákonníka navrhuje zmenu dĺžky OPD práva na náhradu (vecnej) škody z 3 na 10 rokov, a to bez ohľadu na to, či bola škoda spôsobená úmyselne.¹² Dôvodová správa navrhovanej novely OZ uvádza k § 113 nasledovné:

¹⁰ V rozhodnutí bolo ako zneužitie práva vyhodnotené vedenie trestného stíhania po dobu dlhšiu ako 10 rokov od vznesenia nezákonného obvinenia a následné vznesenie námietky premlčania nároku na náhradu škody zo strany štátu.

¹¹ Naopak nestotožňujem sa s právnym záverom prijatým v citovanom rozhodnutí, že v prípade 10 ročnej OPD je ešte proporcionálne viazať začiatok plynutia OPD na vznik škody. Práve (až) pri 10 ročnej OPD sa viem stotožniť s výkladom preferovaným M. Hlušákom a možnosťou koncepčného prístupu súdov spočívajúcom v *ad hoc* posudzovaní vznesenej námietky premlčania ako námietky vznesenej v rozpore s dobrými mravmi (viď citované rozhodnutie ÚS SR zo dňa 21.11.2017, sp. zn. III. ÚS 44/2017).

¹² Podľa druhej vety § 113 navrhovanej novely OZ „*Najneskôr sa nárok na náhradu škody premlčí za desať rokov odo dňa, keď došlo k udalosti, z ktorej škoda vznikla; to nepatí, ak ide o nárok na náhradu škody na zdraví alebo osobnej slobode, nárok na náhradu škody pri usmrtení, alebo o nárok na náhradu nemajetkovej škody sekundárnych obetí.*“; in: <http://www.justice.gov.sk/Stranky/Ministerstvo/Aktuality-obcianskeho-zakonnika.aspx>

„Objektívna premlčacia lehota je desaťročná, bez ohľadu na mieru zavinenia škodcu, a začiatok jej plynutia je viazaný na udalosť, z ktorej škoda vznikla; teda na konanie, opomenutie alebo inú skutočnosť, ktorá vznik škody vyvolala. V prípade nárokov na náhradu škody na zdraví alebo osobnej slobode, pri usmrtení a pri nemajetkovej škode sekundárnych obetí sa objektívna premlčacia lehota nepoužije.“¹³

Podľa dôvodovej správy sa zákonodarca rozhodol viazať začiatok plynutia OPD len na škodovú udalosť, a nie aj na vznik škody, avšak predlžuje veriteľom dĺžku OPD na uplatnenie nároku na 10 rokov. Takéto legislatívne riešenie implicitne navrhoval M. Hlušák a prikláňam sa k nemu aj ja. Navrhovaná novela OZ zároveň ideovo nadväzuje na zahraničné právne úpravy, ktoré vo svojom článku autor spomína (okrem napr. rakúskej a nemeckej, tiež DCFR, PECL a UNIDROIT).

Za potenciálny problém navrhovanej novely OZ vnímam § 107 ods. 1¹⁴, systematicky zaradený medzi základné ustanovenia do druhého dielu s názvom plynutie premlčacej doby, ako aj dôvodovú správu v jej nasledovnej časti:

„Začiatok plynutia premlčacej lehoty je v prípade nárokov, ktoré možno uplatniť v súdnom konaní, **viazaný na actio nata**. Východiskom je pôvodné znenie **§ 101 OZ**¹⁵, s ktorým je aplikačná prax zžitá.“

Zvýraznený text naznačuje kolíziu so začiatkom plynutia OPD nároku na náhradu škody stanoveným v § 113 navrhovanej novely OZ (ďalej tiež len „NNOZ“). Je nesporné, že kým pre objektívnu možnosť uplatnenia nároku na náhradu škody súdnou cestou už musí byť splnený hmotnoprávny predpoklad v podobe existencie škody, § 113 (ani dôvodová správa) so vznikom škody ako predpokladom začiatku plynutia OPD neuvažuje.

Pre odstránenie budúcich nejasností by sa žiadalo, aby sa zákonodarca vysporiadal s uvedenou otázkou aspoň v dôvodovej správe (k § 107 ods. 1 NNOZ, resp. § 113 NNOZ.)¹⁶

Záver

Úvahy M. Hlušáka sa podľa môjho názoru uberajú správnym smerom a spolu s navrhovanou novelou Občianskeho zákonníka si zaslúžia rešpekt k nie iba nekritickejmu preberaniu judikatúrnych záverov kolégia Najvyššieho súdu ČR, ktoré boli dokonca prevzaté aj do účinnej právnej úpravy v podobe § 636 ods. 1 zákona č. 89/2012 Sb. Občiansky zákoník¹⁷ (českú právnu úpravu považujem za výrazné priklonenie sa na stranu veriteľov, uberajúcu sa navyše iným smerom ako európske právne trendy).

¹³ Dôvodová správa k navrhovanej novele Občianskeho zákonníka; in:

<http://www.justice.gov.sk/Stranky/Ministerstvo/Aktuality-obcianskeho-zakonnika.aspx>

¹⁴ Podľa § 107 ods. 1 navrhovanej novely OZ „Premlčacia lehota začne plynúť dňom, keď možno nárok prvýkrát dôvodne uplatniť na súde.“; in: <http://www.justice.gov.sk/Stranky/Ministerstvo/Aktuality-obcianskeho-zakonnika.aspx>

¹⁵ Podľa § 101 OZ „Pokiaľ nie je v ďalších ustanoveniach uvedené inak, premlčacia doba je trojročná a plynie odo dňa, keď sa právo mohlo vykonať po prvý raz.“

¹⁶ M. Hlušák vníma uvedený rozpor už v súčasnej právnej úprave medzi § 101 OZ a § 106 OZ a navrhuje ho riešiť systematicky, vzťahom generálneho k špeciálnemu (s. 1070, odkaz č. 37). S uvedeným postupom sa pri účinnej právnej úprave nestotožňujem, a to už zo spomínaného dôvodu neproporcionálne krátkej OPD pre niektoré typy zodpovednostných vzťahov. Naopak, takéto riešenie si viem predstaviť ako vhodné pri ponechaní minimálne 10 ročnej OPD v navrhovanej novele OZ.

¹⁷ Podľa § 636 ods. 1 zákona č. 89/2012 Sb. Občiansky zákoník „Právo na náhradu škody alebo jiné újmy se promlčí nejpozději za deset let ode dne, kdy škoda nebo újma vznikla.“

Avšak v súčasných reáliách, keď je objektívna premlčacia doba pri náhrade škody limitovaná tromi rokmi, a daný *status quo* môže bez zmeny trvať ďalšie desaťročia, si dovoľím nesúhlasiť s tým, aby sa celé sporové agendy nárokov na náhradu škody (napr. zodpovednostné vzťahy znalcov a advokátov) „lámali“ na posúdení námietky premlčania v rozpore s dobrými mravmi. Preto má podľa mňa výrazné ratio teleologický výklad § 106 ods. 2 OZ, ktorý podal Ústavný súd SR. Kým nebude prijatá nová právna úprava, prikláňam sa k stabilizácii právneho výkladu účinného § 106 ods. 2 OZ v duchu nálezu Ústavného súdu SR, a kreovaniu ustálenej judikatúry v tomto smere.

Z hľadiska súčasnej ochrany dlžníka ostáva ešte dodať, ako si správne všíma aj M. Hlušák, že ani viazanie začiatku plynutia objektívnej premlčacej doby na vznik škody vždy nezabráni premlčaniu subjektívneho práva veriteľa. A to napríklad vtedy, keď sa z objektívnych dôvodov nedozvie o vzniku škody, alebo o škodcovi.¹⁸

¹⁸ LUBY, Š.: Význam času v rekonštruovanom občianskom práve; in: Právny obzor, roč. XLVIII, 1965, č. 1, s. 36